

Подолян А. Я.

*студентка 4-го року навчання ОР Бакалавр ННІ права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

МОНОПОЛІЯ АДВОКАТІВ НА ПРЕДСТАВНИЦТВО В СУДАХ: ЗА І ПРОТИ

«Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» – це засадниче для адвокатської монополії положення увійшло в Конституцію України [1] в 2016 р. (ст. 131-2) та з того часу залишається предметом дискусій серед правників.

На думку автора, на користь запровадження виключного права адвокатів на представництво в судах свідчать наступні аргументи:

1. Представництво виключно адвокатом у судах спрямоване на підвищення якості професійної правничої допомоги. На адвокатів, на відміну від представників інших юридичних професій, покладається обов'язок складати кваліфікаційні іспити, проходити стажування та щорічно підвищувати свій професійний рівень;

2. На адвоката та інших суб'єктів, визначених у ч. 3 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], поширюється обов'язок зберігати адвокатську таємницю. Розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення, є підставою до притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. На юристів відповідні норми не розповсюджуються, що може мати негативний вплив на інтереси клієнтів;

3. Адвокат має право звертатися із запитом до визначених законом органів, установ та організацій про надання інформації, копій документів для надання правової допомоги клієнту. Це є важливим інструментом при зборі доказів та як наслідок – побудові правової позиції і належного захисту оспорюваного чи порушеного права. Відмова в наданні інформації на адвокатський запит, несвоєчасне або неповне її надання тягнуть за собою відповідальність.

Проте, на думку автора, поруч із позитивними сторонами адвокатської монополії, такими як забезпечення інституційної єдності інституту адвокатури, підвищення професійних та етичних стандартів правничої професії та якості професійної правничої допомоги, існують недоліки, які не можна залишати поза увагою [3]:

1. Ускладнюється доступ громадян та юридичних осіб до правової допомоги та правосуддя, що може суперечити положенням ст. 59 Конституції України, якою закріплено право кожного на отримання професійної правничої допомоги та право вільного вибору кожного на захисника своїх прав. Зокрема, має місце звуження права кожного на вибір захисника своїх прав з числа осіб, які не є адвокатами, та ймовірного збільшення витрат на професійну правничу допомогу;

2. Істотно підвищуються корупційні ризики при доступі до професії адвоката. Запровадження монополії викликало небачений раніше попит на отримання свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю. Це створило перешкоди у вигляді черг у великих регіонах на складання кваліфікаційних іспитів та підвищений штучний ажіотаж на отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, що породило корупційні пропозиції та ризики у питаннях доступу до професії адвоката, які під час складання кваліфікаційних іспитів, проходження стажування суттєво зросли;

3. У ч. 5 ст. 131-2 Конституції України перелічено винятки щодо виключного права адвокатів на представництво в судах, до яких, серед іншого, віднесено малозначні спори. Наприклад, п. 1 ч. 6 ст. 19 Цивільного процесуального Кодексу України [4] закріплює, що малозначними є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що наразі складає 260 000 грн. Відсоток справ, які мають ціну позову, що перевищує цю позначку, є достатньо незначним. Таким чином, створюється ситуація, за якої адвокатська монополія носить вибірковий характер, оскільки на переважній кількості спорів такі законодавчі зміни відображення не знаходять.

Юристи, що підтримують скасування адвокатської монополії, або ж займають нейтральну позицію, керуються тим, що наявність адвокатського свідоцтва – знаку належності до інституту монополістів на судовий захист і представництво – не гарантує високої фахової кваліфікації його носія (в т.ч. порівняно з досвідченими юрисконсультами), не рятує клієнта від адвокатської недбалості чи порушення прав клієнта.

Крім того, перехід до монополії, що тривав кілька років, створив додаткове навантаження на органи судової влади – суди повертали представникам документи, роз'яснюючи, що оскільки про них немає даних у Єдиному реєстрі адвокатів України, вони не можуть подавати позови, клопотання, скарги тощо від імені клієнтів. Зокрема, у системі Lex серед документів, пов'язаних зі ст. ст. 131-2 Конституції, таких рішень знайдеться понад 3000, і ця кількість зростає за рахунок судових рішень, якими встановлено відсутність повноважень адвоката, бо, приміром, в ордері не зазначено, в якому саме суді надається правова допомога, чи в договорі не вказано, що адвокат має право подавати саме такий документ.

Отже, питання адвокатської монополії залишається досить гострим в юридичній спільноті, маючи як прибічників, так і опонентів, та є аргументи, що беззаперечно об'єднують обидві сторони. Законодавчі положення, якими було введено монополію адвокатів на представництво в судах в Україні, потребують доопрацювання, змін та уточнень, які б усунули недоліки юридичної техніки та прогалини в цьому інституті в цілому задля вдосконалення та розвитку адвокатури, забезпечуючи гарантоване Конституцією України право особи на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Тіньовий звіт «Адвокатура України: уроки перших років самоврядності». Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ, 2018 р. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Shadow_Report_Bar_19.09.2018pdf-1.pdf
4. Цивільний процесуальний Кодекс України від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Науковий керівник: доцент кафедри нотаріального, виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, адвокат, кандидат юридичних наук **Дмитро Володимирович Кухнюк**